

az izületeket, amelyek elmozdulását meg akarjuk akadályozni, illetve a fixálendő izületekben meginduló fölösleges mozgást *pillanatszerűen fixáljuk*.

A hang erejétől és esztétikai minőségétől függően a billentés más-más fázisai jutnak domináns szerephez, és minden egyes billentésnél szükség van feszítésre és lazításra egyaránt.

A *pedagógus tudatosságának* elengedhetetlen része, hogy a testi működések megfigyelését összekösse a hozzájuk kapcsolódó lelki folyamatok megfigyelésével. „A tanárnak biztosítani kell azon testi-lelki diszpozíciókat növendékei számára, melyek feltételei a jó zongorázásnak.” (Varró Margit)

Egy-egy összetett mozgásformát csakis elemeire bontva, részletekben gyakorolttatva értehető meg diákjával. Sokszor segítségére lehet egy kifejező, *szuggesztív* szó, képszerű magyarázat, ami ösztönszerűen előhívja a helyes kézkartartást. Csakis a tanár fog ráérezni a megfelelő szóra, kettejük személyközi kapcsolatának függvényében.

A tanári tudatosságnak legfontosabb aspektusa az *elrontott mechanizmus* javítása. Legfőbb hibák a túlzott feszítésből vagy a túlzott lazításból következnek. Egyik ilyen elem a *könyök megmerevítése*. Ez származhat abból, hogy a diák hanyagul ül, előre engedi a lapockáját. A lapocka súlya megnöveli a karsúlyt, így ránehezedik a könyökre, aminek izmai megfeszülnek, nehogy lecsússzon a kézfej a klaviatúráról. A könyök merevítése megakasztja a felkar lendületét és nyomást gyakorol a kézre. Ennek védelmére az ujjaknak a kellelénél aktívabb, megterhelő munkát kell végezniük. A könyök megfeszítése tehát az al- és felkar túlterhelését eredményezik, illetve a váll- és felkar izmainak visszafejlődését vonják maguk után.

Az ún. alkaros játék leszűkíti a dinamikai skálát, és préselt hangokat eredményez. A könyök merevítésével párhuzamos a csukló merevítése. Mindkettő a szabad felkaros játék gyakorlásával javítható. (pl.: kardobás, karstaccato.... stb lazított izületekkel.)

Az izületek túlzott lazasága a „lötyögős játék”. Lelőgő kar, besüppedt csukló, ujjak horpadása, magvatlan hangképzés a mutatója. Ebben az esetben nem elégséges a fixálás. Javításánál azon játékformákból kell kiindulnunk, melyhez a legtöbb fixálás szükséges. Például ujjstaccato (fix lapockával, tartott karral). Majd ujj- és kézjáték szomszédos hangokon, kromatikus gyakorlaton.

Mindig a folyamatosság és fokozatosság elvét kell követni az elrontott mechanikájú növendékeknél.

Természetes, hogy nagy technikai tudás nélkül nem lehet igazán művészeti tökéletest produkálni. Ezért a mindennapi technikai gyakorlatoknak olyan sokoldalúnak kell lenniük, hogy azoknak az egész játszóapparátust kell fejleszteniük. Törekedni kell az érdeklődés, kedv és lelkesedés ébrentartására, mivel soha nem egy billentéstípust gyakoroltatunk önmagáért, hanem annak egy-egy darabban való sikeres megszólaltatását.

KISS FERENC
nyugdíjas tanár
Tapolca

Visszatekintés, lehetőségek, javaslatok

A természet, a társadalom és az iskola

A tanítás/tanulás egyidős az emberiséggel. Az őskor emberét a táplálék megszerzése, begyűjtése örökös vándorlásra készítette. A vadászó, gyűjtögető életmód élethosszig tartó tanulást, tapasztalatszerzést követelt. A növénytakaró, az állatok viselkedése, a domborzati viszo-

nyok meglepetésül szolgáltak a lehetséges táplálék, lakóhely kiválasztásában, a köeszközök szerszámként, fegyverként használatában.

A természeti népek napjainkban is természetközben élnek. Nyugat-Új-Guinea őserdeiben élnek a „fán lakó” korowajok (1). Házaikat a magas erdei fák koronájában építik fel. Így találnak védelmet a szúnyogcsípések ellen és az ellenséges törzsek támadásaitól. A táplálékforrások kimerülésével elköltöznek, új házat építenek.

Az őskorban még nem volt tankötelezettséggel életkorhoz kötött iskola. A tanítás/tanulás eszközhasználat, munkavégzéssel párosult. Az ismeretszerzés mozzanatai a bemutatás/szemléltetés és utánzás/cselekvés. Tanítómesterként az idős, tapasztalt korosztály tagjai szolgáltak. A cselekvés/cselekedtetés a mozgásképeséget is javította. Megbeszélések, beszélgetőkörök alkalmával a földön ülve bárki hozzászólhatott, javaslatot élhetett.

A vándorlások során felhalmozódott ismeretanyag köbe vésvé napjaink diákjai számára is hozzáférhető. Sziklarajzok tanúsítják, hogy az afrikai Szahara nem mindig száraz sivatagi képet mutatott (2). A sziklarajzok megőrizték az ősidők ismeretanyagát. Az ismeretanyag felhalmozódása hívta létre a mindenkire kötelező szervezett iskolai oktatást.

A szervezett iskolai oktatás hosszú évszázadokon keresztül megőrizte természetközeli eredetét. Alig egy évszázad távlatában a huszadik század kezdetének iskolásai/tanárai rendszeresen tanulhattak/taníthattak a tanterem falain kívül/belül egyaránt. Néhány idézet a korabeli sajtóból:

– ...A tapolcai gyermekkert vezetője Schlesinger Lujza ezen intézet alapja javára záróvizsgálatul gyermekünnepélyt rendezett, mely nagyszerűen sikerült, és mintegy 21 Ft-ot jövedelmezett. A kisdedek két társasjátékot („A gyermek álma” és „A szüret”), egy példázatot („Az engedetlen fecske”), több dallamot és szavalatot mutattak be a hallgatóságnak. Mint örültek a szülők, midőn a kisdedek szabatos játékát hallották, csodálkozva nézte a szép számmal jelen volt közönség, mint figyelték a kisdedek a néni egy-egy kézmozdulatára és mint állnak résen, hogy el ne hibázzák a jelenetezés egymásutánját... (3)

– ...A községi faiskoláról szóló törvény és a megyei szabályrendelet értelmében a községek lakossága számarányához képest faiskolát köteles felállítani és gondozni. Rendszeresen kezelt faiskola van Tapolczán és Diszelben. Részben elhanyagolt és pótlást igénylő faiskola van Lesenczeistvándi, Lesenczetomaj, Lesenczenémetfalu, Tördemicz, Badaconyomaj, Haláp, Sáska, Salföld, Nemesvita és Balatonederics községben... (4)

– ...A gyermekeknek kellemes szórakozást nyújtó foglalkozás mellett bizonyára meglesz annak lelket, erkölcsöt nemesítő hatása is, különösen akkor, midőn a tervezet szerint minden tanulónak lesz egy-egy kis táblácska földje, amelyen a gyakorlatát végzi, és a természetvényt ingyen megkapja... (5) – Redl Gusztáv (1853–1917)

...Figyelme, érdeklődése azonban mindinkább a természettudományok felé fordul, s elmélyed a természet országainak tanulmányozásában. Kutatja, gyűjti az ősidők emlékeit, kövületeket, csigákat. Tanulmányozza vidékünk madárvilágát, de legtöbb odaadással a vidék rovarvilágával foglalkozik. Nincs a vidéknek rovarfaja, amelyet nem ismert volna, a némely fajról ő állapította meg először, hogy annak képviselői vidékünk faunájához tartoznak. Összegyűjtötte a vidék mezei, erdei virágait, a gyűjteményében elhelyezhető egyéb növényeit. Ha iskolánk természetrajzi szertárán végigtekintünk, amely majdnem teljes egészében az ő fáradozásainak gyümölcse, akkor látjuk csak, hogy mennyi önzetlen áldozatkészségbe, időbe, munkába, aprólékos gondoskodásba került az ott elhelyezett anyag összegyűjtése. Mennyi szakértelem kellett annak feldolgozásához. (6)

Az idézett újságcikkek hitelességét támasztják alá a tárgyi dokumentumok. Tapolczán a festői szépségű Malomtó partján emelkedő Templomdombon álló egykori „Kántorház” szolgált az iskolamúzeum helyiségéül. A tanítói lakásból közvetlenül a tanterembe lépve színes szemléltető faliképek, üvegvitrinekben tankönyvek, segédletek, természettani, természetrajzi kísér-

leti demonstráló eszközök, gazdasági munkagépek modelljei, gyűjtemények, gyermekmunkák...táruznak a látogató elé.

A kiállításon bemutatott gyűjtemények, taneszközök megtervezése, begyűjtése, feldolgozása igencsak túlhaladta a tanteremben eltöltött időkereteket, 45 perces tanórákat. A cselekvés-
sel/cselekedtetéssel megszerezhető élménydús ismeretanyag színtere a tanterem falain kívüli természetközeli környezet. A természetközeli környezetben végzett gyermeki tevékenységek jobban elmélyítik a tanár/diák, szülő/gyermek, gyermek/gyermek emberi kapcsolatokat (7). A gyermek, mint „munkatárs” verziója nyitottságot, közlékenységet eredményez. Egy-egy véletlenszerű utcai találkozás is tartalmaz beszélgetéssel zárulhat.

Napjaink válságos helyzetének oka a természetközelség elhanyagolása, a „szabad” és a „kötelező” eltávolodó, egymás hatását kioltó hatása. A tanítás/tanulás legfőbb színtere a 45 perces tanítási óra. Ugyanakkor gyakori a gyermek tanórán kívüli környezetének elmarasztalása – alkoholistá szülők, kábítószer, csajozás, gyilkosságtól hemzsegő TV-műsorok, lopások, betörések. Alig egy-egy alkalmi kirándulás, séta, madarak/fák napja, az erdei iskola szerepét is sokan károsnak tartják, mert nehéz újból „fegyelmezni” a gyermeket.

A tanórán kívüli környezet elmarasztalása egyben az iskola, a pedagógus beletörődő tehetetlenségét is tükrözi. A környezet elmarasztalása helyett inkább az iskola vonzóbbá tételén kellene elgondolkodni minden pedagógusnak. Hány pedagógusban merül fel manapság folyamatos rendszerességgel megfigyeléseket, gyűjtőutakat szervezni, taneszközöket fabrikálni, rajzokat, festményeket, fotókat készíteni, modellezésre (hajó, repülő, traktor), kertészkedésre, kisállatok gondozására biztatni, gyermekíráásokat publikálni, pályázati felhívásokra, sportversenyekre benevezni? Mindezen tevékenységek napjainkban is megvalósíthatók pénztöke hiányában is.

A huszadik század kezdetén az akkori önkormányzatok polgármesterei segítőkészebbek voltak az iskola környezetének bővítésében. Most a huszonegyedik század első évtizedében semmiféle „szabályrendelet” nem írja elő iskolakertek létesítését, gondozását, tanulói kézműves műhelyek építését – sok iskolában még a sportpálya is hiányzik. Napjaink gyermeke odahaza barkácsolgat, kísérletezik tanára biztatására a pályázati felhívás sikeres szereplése reményében. Ha lassan is, de napjainkban is elérhető a tanár/diák kapcsolat oldottabb, közlékenyebb légköre.

Az életképes tudás, élethosszig tartó tanulás biztosításának útja a bemutatástól (8) a cselekvésen át (9) a kézikönyvek (10) használatáig vezet. A gyors tájékozódás, önellenőrzés eszközei a lexikonok, enciklopédiák (11).

Ezennel átnyújtom kollégáimnak az általam összegyűjtött bőséges szakirodalmat, tematikusan csoportosítva. Forgassák haszonnal!

HIVATKOZÁSOK

- (1) Petr Jahoda (2003): Az őskor utolsó tanúi, Helikon Kiadó, 133. o. A korowajok, a „fán lakó” emberek
- (2) Lerner Balázs – Lerner János /2007/: Regélő kövek, Pannon–Literatúra Kft. 32. o. Szaharai sziklarajzok
- (3) Gyermekkert Tapolcán, Zalamegye 1988. július 8
- (4) A tapolcai kerület községi faiskolái, Tapolczai Lapok, 1907. október 6
- (5) Tapolczai Lapok, 1913. január 26
- (6) Kollányi Ödön: Redl Gusztáv /1855–1917/ Tapolczai Lapok, 1917. április 1

(7) EMBERI KAPCSOLATOK

- Nemes Livia (2000): A bennünk élő gyermek, Filum Kiadó
László Gyula válogatásában (1985): Múlhatatlan gyerekkor, Móra Könyvkiadó
Dr. Tanja Schatz (2001): Te másképp gondolsz? Deák és Társa Kiadó, Pápa
Carl R. Rogers (2003): Valakivé válni, Edge 2000 Kft., Bp.

(8) BEMUTATÁS

- Galambos Tibor (1983): A Világűr képekben, Móra Könyvkiadó
Robert Dinwiddie főszerkesztő (2001): Tudomány és technika évről évre, Athenaeum 2000 Kiadó
Michael Wright és Mukul Patel szerk. (2004): Így működik a harmadik évezred technikája, Alexandra, Pécs
Ian Graham (2008): Csodálatos gépek, GABO könyvkiadó
Pálffy Katalin főszerkesztő (2001): Látnivalók Magyarországon, Well-Press Kiadó, Miskolc
Stanley Sadie (2005): Képes enciklopédia. Opera, Kossuth Kiadó
Balassa M. Iván főszerk. (2001): Magyarország múzeumai, Vince Kiadó Kft. Bp
Giulia Camin (2007): A világ múzeumai, GABO Kiadó
Szabó Attila (2004): Művészettörténet képekben, Független Pedagógiai Intézet Tankönyvcentrum, Budapest
Körmendi Ágnes – magyar változat (2005): 5 nyelvű képes szótár, Mérték Kiadó
Leah Bendavid-Val (2001): A világ képekben, Geographia Kiadó, Budapest
Szvoboda Gabriella képszerkesztésében (1972–1975): Világtörténet képekben I–II., Gondolat
Keresztury Dezső (1981): A magyar irodalom képeskönyve, Magyar Helikon–Móra Kiadó
Cory Bell (2006): Világirodalom, Képzőművészeti Kiadó
Koromné Beck Zsuzsanna fordításában (2004): Matematika képes szótár, Novum Kiadó
Bíró Mária műszaki szerkesztésében (1990): Képes usborne enciklopédia – Fizika. Kémia. Biológia. Novotrade Kiadó, Bp.

(9) CSELEKVÉS

- M.G. Alivert – M. Ciccioli – G. Laudi (1976): Élet a mikroszkóp alatt, Móra Könyvkiadó
Lányi György (1985): Állatkedvelők kézikönyve, Natura
Adam Stodowy (1984): Szeretek barkácsolni, Műszaki Könyvkiadó
Móricz Attila (2002): Mobiltelefon a kezekben, Computerbooks Kiadói Kft., Budapest
Bártfai Barnabás (2004): Hogyan használjam? A számítógép kezelése kezdőknek és haladóknak. EDS-INFO Kft., Budapest
Molnár Kata és Schrenk Veronika fordításában (2005): A nagy barkácsolókönyv. Pharma Press Kft.
Sarkadi Péter szerkesztésében (2004): Ásványok és kőületek atlasza. Holló és Társa Kiadó
Geoff Hamilton (1990): Az élet kertje. Officina Nova, Budapest
Judith Mann (2000): Barangolás a tudományok világában. Lebilincselő kísérletek, amelyek feltárják a természettudományok titkait. Panemex Kft., Budapest
Kiss Zsuzsa – magyar változat (2000): Állat- és növényhatározó természetjáróknak. Magyar Könyvklub, Budapest
Gerard Durrell–Lee Durrell (1987): Az amatőr természetbúvár. Gondolat
Gilles Martin, Denis Boyard (2002): Természetfotózás. Alexandra, Pécs
Colin Foster (2004): Mindenki rajziskolája. Alexandra, Pécs
Baktay Patrícia–Koltai Magdolna (1989): Beszélő tárgyak. Tankönyvkiadó
Csaba Emese főszerkesztő (2003): 1001 fortély a ház körül. Reader's Digest Kiadó Kft., Budapest
Aigner Szilárd lektorálta (2000): Meteorológia. TRIO Produkció

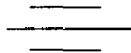
(10) KÉZIKÖNYVEK

- Michael Bright (2005): 1001 természeti csoda. GABO Kiadó
Paul de Kruif (1967): Bacilusvadászok 1-2. Szépirodalmi Könyvkiadó
Helmuth Böttcher (1963): Csodagyógyszerek. Gondolat Kiadó
Dr. Karl P. N. Shuker (2004): Rejtett képességek. Az állatvilág csodái. Panoráma, Budapest
Csaba Emese főszerkesztő (2002): A természet ezernyi csodája. Reader's Digest Kiadó Kft., Budapest
Joy Adamson (1982): A fürkésző szellem. Önéletrajz. Gondolat Kiadó
Shona Grimbly (2002): Nagy földrajzi felfedezések. Kossuth Kiadó
Pap János (1973): Kis történetek tudósokról, feltalálókról. Móra Kiadó
Michael Pollard (2000): A világ 100 híres embere. Alexandra, Pécs
Pető Gábor Pál–Szabadváry Ferenc (1980): A kémia nagy pillanatai. Móra Kiadó

- Yehudi Menuhin—Curtis W. Davis (1981): Az ember zenéje. Zeneműkiadó
 Borbély Sándor—Komáromi Gabriella szerkesztésében (2001): Kortárs gyerekkönyvek. Ciceró Könyvklub
 Gizella Flating (2008): Utazás egy életen át. DUNA Könyvkiadó Kft., Budapest
 Németh Dorottya fordította (2004): Felfedezések és találmányok nagykönyve. Kossuth Kiadó
 Gácsai Zoltán—Simon Aliz fordításában (2003): Az atommag. Utazás az anyag szívébe. Akadémiai Kiadó
 Peter Tallack összeállításában (2002): A tudományok nagykönyve. Kossuth Kiadó
 Janet Marinelli főszerkesztő (2006): Növények. Euromedia Group k. s. Ikar, Prága
 Papanek Adrienne fordította (2005): A világ állatai. Alexandra, Pécs
 Mitter Ferenc—Mitter Péter (2005): Ötezer év, ezer híres történelmi személy. Tóth Könyvkereskedés és Kiadó Kft., Debrecen
 David Burnie (2004): A természet enciklopédiája. Novum Kiadó

(11) LEXIKONOK

- Csaba Emese főszerkesztő (2001): Az általános műveltség képes szótára. Reader's Digest Kiadó Kft., Budapest
 Szarka Edina fordította (2005): Tudományos enciklopédia. Tioti Kft.
 Bárány Lászlóné főszerkesztő (2005): Általános Kixlexikon I-II. Magyar Nagylexikon Kiadó, Budapest
 Murakózy Tamás főszerkesztő (1963): Kertészeti Lexikon. Mezőgazdasági Kiadó
 Csaba Emese főszerkesztő (1998): Világjárók lexikona. Reader's Digest Kiadó Kft., Budapest

SZERZŐINK, MUNKATÁRSAINK FIGYELMÉBE!

Tisztelettel kérjük szerzőinket, hogy kéziratukat a szerkesztőség címére küldjék: 6725 Szeged, Hattyas sor 10. Csak „gépel”, 8–10 lapnál nem nagyobb terjedelmű kéziratokat fogadunk el. A kéziratot jól áttekinthető kettes sortávolsággal, normál géppapíron, a „gépelési hibák” gondos javításával, a felhasznált szakirodalom pontos feltüntetésével (szerző, cím, hely, kiadó, lapszám) kérjük. A közérthetőség megkívánja azt is, hogy az elkerülhetetlen idegen szakkifejezések magyar megfelelőzéséről, értelmezéséről se feledkezzünk meg. Kérésünk az is, hogy a szövegbe iktatott rajzos, ábrás, illusztrációs megoldásoktól lehetőleg tekintsünk el.

Azoktól a szerzőktől, akik megfelelő feltételekkel rendelkeznek, számítógéppel írt kéziratot kérünk lemezen és nyomtatva is.

Nagyon fontos, hogy külön lapra írják föl *beosztásukat, munkahelyük, iskolájuk pontos nevét, helyét, valamint irányítószámot és lakcímüket.*

Felhívjuk továbbá szerzőink figyelmét, hogy másodközlésre nem vállalkozunk. Szerkesztőségünkönél is érvényes az az általános gyakorlat, hogy kéziratot nem örzünk meg és nem is küldünk vissza.